

**Rozwój kultu maryjnego na Białorusi po roku 1991
na podstawie publikacji w czasopismach Kościoła Rzymskokatolickiego**

Streszczenie

W Kościele katolickim Maryja, Matka Syna Bożego, odgrywa ważną rolę w życiu religijnym. Znaczenia mariologii i kultu maryjnego nie można rozpatrywać w oderwaniu od historycznej sytuacji Kościoła. Przykład życia Maryi jest niezwykle bliski chrześcijanom mieszkającym w Europie Środkowo-Wschodniej, także na Białorusi, gdzie elementy maryjne są szczególnie obecne w różnych aspektach życia indywidualnego i społecznego. Ważną rolę pełnią sanktuaria maryjne, a zwłaszcza znajdujące się tam cudowne ikony Bogurodzicy. Ranga tych miejsc zmieniała się na przestrzeni wieków – niegdyś było ich kilka, a obecnie jest zdecydowanie więcej i to o różnym oddziaływaniu (międzynarodowym, ponaddiecezjalnym i diecezjalnym). Biorąc pod uwagę współczesną historię Białorusi jako państwa niepodległego, powstałego w wyniku rozpadu ZSRR, rok 1991 można uznać za oficjalną datę odnowienia struktur Kościoła na Białorusi. Chociaż początki ich odrodzenia sięgają już dwa lata wcześniej, bo przypadają na rok 1989, kiedy to 25 lipca ks. Tadeusz Kondrusiewicz jeszcze w ramach Związku Radzieckiego został administratorem apostolskim diecezji mińskiej dla katolików, to jednak dopiero w roku 1991 została utworzona diecezja grodzieńska i 13 kwietnia wybrano na urząd biskupa księdza Aleksandra Kaszkewicza.

Cel badania

Celem niniejszej dysertacji jest ukazanie rozwoju kultu maryjnego na Białorusi po roku 1991 na podstawie publikacji zamieszczonych w czasopismach Kościoła rzymskokatolickiego. Dzieło odrodzenia życia Kościoła na Białorusi po roku 1991 zależało od wielu czynników i wiele osób wpłynęło na ten proces. Po przeprowadzeniu wnikliwych badań historycznych i teologicznych można stwierdzić, że Kościół rzymskokatolicki na Białorusi rozwija się, a jego działalność duszpasterska przynosi owoce. Na uwagę zasługują książki i czasopisma wydawane przez Kościół lokalny w kilku językach: białoruskim, polskim i rosyjskim. Na szacunek zasługuje również wiara i obecność ludzi w życiu Kościoła oraz zdolność do konfrontacji z wielokulturowością, a co za tym idzie: współistnienie z innymi religiami i wyznaniem.

Niniejsza rozprawa pozwoliła na ustalenie konkretnych faktów, dat i nazwisk osób działających na rzecz rozwoju kultu maryjnego w Kościele na Białorusi.

Material i metody

Niniejszej dysertacja została opracowana na podstawie tzw. „dróg maryjnych”, funkcjonujących we współczesnej mariologii. Pierwsza „droga maryjna” – to droga liturgii (*via sacrae liturgiae*), wyodrębniona przez Komisję Maryjną Episkopatu Polski. Trzy kolejne „drogi” stanowią podział, który sformułował papież Benedykt XVI 8 września 2012 roku, przemawiając w Castel Gandolfo do mariologów przybyłych z całego świata. Ojciec Święty wyodrębnił wówczas „drogę prawdy” (*via veritatis*), „drogę piękna” (*via pulchritudinis*) i „drogę miłości” (*via amoris*). Natomiast piąta „droga doświadczenia” (*via experientiae*), została zaczerpnięta z dokumentu Papieskiej Akademii Maryjnej z roku 2000 pt. *Matka Pana*.

Materiał do opracowania tematu pracy doktorskiej został zaczerpnięty z różnych czasopism katolickich Kościoła lokalnego wydawanych przez poszczególne diecezje. Od 1994 roku aż do dzisiaj na terytorium Białorusi ukazuje się pięć czasopism. Od 1994 roku jest wydawane „Ave Maria” – w archidiecezji mińsko-mohylewskiej oraz „Дыялог” („Dialog”) – w diecezji pińskiej. Rok później w 1995 roku zaczęło ukazywać się czasopismo „Наша вера” („Nasza wiara”) – w archidiecezji mińsko-mohylewskiej, które ma interdyscyplinarne podejście do kwestii wiary i życia chrześcijańskiego (korzysta z takich nauk, jak: filozofia, psychologia, historia itp.) Na uwagę zasługuje również pismo diecezji grodzieńskiej – „Слово Жыцця”, które jest wydawane od 1997 roku, w dwóch językach równolegle: po białorusku i po polsku. Najmłodszym czasopismem katolickim na Białorusi (ukazującym się od 2011 roku) jest „Каталіцкі веснік” – w diecezji witebskiej. Jego późniejsze powstanie tłumaczy fakt, że diecezja witebska została utworzona dopiero 3 października 1999 roku. Wszystkie numery tego czasopisma są dostępne na stronie internetowej w wersji elektronicznej.

Wnioski

Teren Białorusi to obszary, które historycznie obejmowały głównie ziemie Rzeczypospolitej Obojga Narodów, a wcześniej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Na tych terenach spotykają się także i dziś różne narody, które tworzą społeczeństwo Białorusi. Jest to miejsce, gdzie funkcjonują obok siebie dwie wielkie tradycje chrześcijańskie – prawosławie i katolicyzm. Fakt ten jest bogactwem Kościoła na Białorusi, ale też wyzwaniem, przed którym

stają obecnie nie tylko duszpasterze, ale często konkretne rodziny – poprzez fakt małżeństw mieszanych.

Tym, co szczególnie jednoczy obydwu wyznania chrześcijańskie, jest osoba Matki Bożej i Jej kult. Oba Kościoły czerpią z tradycji sąsiedzkich. Bardzo często elementy kultu maryjnego są wspólne lub bardzo podobne.

Kościół katolicki na Białorusi jest spadkobiercą wspaniałych struktur, zabytków i miejsc kultu, które tutaj przez wieki istniały. Tereny współczesnej Białorusi w przeszłości należały bowiem do największej terytorialnie diecezji świata – archidiecezji mohylewskiej. Pewna część obecnej Białorusi to także dawne tereny archidiecezji wileńskiej, której skarbem jest cudowny obraz Matki Miłosierdzia umieszczony w Ostrej Bramie w Wilnie.

Kult Matki Bożej przez wieki był wpisany w życie mieszkańców białoruskiej ziemi, czego wyrazem są sanktuaria maryjne, takie jak np. Budślów. Na Białorusi istnieje także kult maryjny zaczerpnięty z sanktuariów w krajach ościennych (Częstochowa, Ostra Brama, Berdyczów).

Kult Matki Bożej nie jest sprawą prywatną, ale został wpisany w historię i życie publiczne tych ziem. Najbardziej przejawia się on w herbach wielu miast i miejscowości na Białorusi, gdzie jest obecna postać Najświętszej Maryi Panny, a herb stolicy Białorusi (Mińska) – przedstawiający Matkę Bożą Wniebowziętą w otoczeniu aniołów – można uznać za najbardziej maryjny i najpiękniejszy herb miasta na świecie. Co ciekawe, nie został on zmieniony nawet w czasach komunizmu.

W odrodzeniu Kościoła i kultu maryjnego wyjątkową rolę odgrywają czasopisma katolickie. Każda z czterech łacińskich diecezji na Białorusi wydaje swoje periodyki. Są one nie tylko źródłem informacji i łączności pasterzy z diecezjanami, ale mają także wymiar formacyjny. Przeprowadzone badania pokazały, że aspekt informacji i formacji maryjnej odgrywa w nich istotną rolę.

Pewien niedosyt można zauważyć, omawiając „drogę prawdy” w poznaniu Maryi na łamach wspomnianych czasopism. Zbyt mało jest artykułów poświęconych tematyce biblijnej lub dogmatycznej. Droga świętej liturgii jest obecna w wielu omawianych artykułach. Poszczególne święta maryjne są przypomniane, a autorzy zachęcają do uczestnictwa w tych celebracjach. Na drodze piękna Maryja jest ukazywana przede wszystkim w malarstwie (zwłaszcza w ikonach) oraz w pieśni i poezji maryjnej. Obrazy i ikony maryjne są przedmiotami

kultu, a ukazując piękno zewnętrzne Maryi jednocześnie wzywają do ufności i modlitwy do Pana Boga za Jej wstawiennictwem. Z kolei pieśni i poezja o tematyce maryjnej są świadectwem nie tylko talentu artystycznego twórców, ale także wyrażają konkretną ich wiarę i przeżycia z nią związane. Treści dotyczące teologicznej drogi piękna odpowiadają przede wszystkim czytelnikom o wrażliwości artystycznej. Droga miłości w poznawaniu Maryi, o której nauczał papież Benedykt XVI, jest dostępna dla wszystkich czcicieli Matki Bożej. Przejawia się ona zwłaszcza w różnych formach modlitwy i trwaniu u stóp Jezusa i Maryi. Do maryjnej drogi świadectwa należy zaliczyć przykłady świętych czcicieli Maryi, świadectwa cudów i łask otrzymanych za przyczyną Matki Bożej, działalność maryjnych ruchów i stowarzyszeń oraz obecność Maryi w białoruskiej heraldyce. Te przykłady czci Maryi mają wymiar zarówno indywidualny, jak i społeczny, narodowy. Są więc najbardziej skuteczną formą wychowania do właściwego kultu maryjnego.

Szczególne miejsce w życiu Kościoła białoruskiego odgrywają objawienia fatimskie. Jego pasterze wielokrotnie interpretowali fakt odrodzenia się Kościoła na Białorusi jako spełnienie zapowiedzi Maryi, że „Rosja się nawróci i na koniec Jej Niepokalane Serce zwycięży”. Treści te często powracają w katolickich publikacjach na Białorusi, będąc jednocześnie wezwaniem do wiernego trwania przy Bogu oraz wypełniania poleceń, które Maryja przekazała światu w Fatimie.

Niniejsza dysertacja ukazuje dynamizm Kościoła na Białorusi, który w minionych trzydziestu latach został wskrzeszony ze zgliszcz, w jakie wprowadziły go wieloletnie ateistyczne rządy komunistyczne byłego ZSRR. W tym procesie odrodzenia Kościoła wyjątkowe miejsce odegrała Bogurodzica, a Jej kult był i jest nadal ogromną siłą dla każdego wiernego i całego narodu w obecnych niełatwych czasach.

ks. Yauhen Vintou

**Development of Marian devotion in Belarus after 1991
based on publications in magazines of the Roman Catholic Church**

Summary

In the Catholic Church, Mary, Mother of the Son of God, performs an important role in religious life. The significance of Mariology and Marian devotion cannot be considered in isolation from the historical situation of the Church. The example of Mary's life is unusually close to Christians living in Central and Eastern Europe, including Belarus, where Marian elements are especially present in various aspects of individual and social life. An important role is performing by Marian sanctuaries, especially the miraculous icons of the Theotokos located there. The rank of these places has changed over the centuries – at one time there were several of them, now there are definitely more and with different influence (international, supra-diocesan and diocesan). Given the modern history of Belarus as an independent state, created as a result of the collapse of the USSR, 1991 year can be considered the official date of renewal of the structures of the Church in Belarus. Although the beginnings of their revival date back to two years earlier, because it was on 1989. Then, on July 25 priest Tadeush Kondrusiewich became the apostolic administrator of the Diocese of Minsk for Catholics within the Soviet Union. Only in 1991 the Grodno Diocese was created and on April 13 priest Aleksander Kashkiewich was elected bishop.

Purpose of the study

The purpose of this dissertation is to show the development of Marian devotion in Belarus after 1991 on the basis of publications in magazines of the Roman Catholic Church. The work of reviving the life of the Church in Belarus after 1991 depended on many factors and many people influenced this process. It can be said that the Roman Catholic Church in Belarus is developing and its pastoral activity is bearing fruit. Noteworthy the books and magazines published by the local Church in several languages: Belarusian, Polish and Russian. The faith and presence of people in the life of the Church also deserve respect and their are ability to confront multiculturalism and, consequently, coexistence with other religions and confessions. This dissertation allowed the establishment of specific facts, dates and names of people working for the development of Marian devotion in the Church in Belarus.

Material and methods

The dissertation was developed on the basis of the so-called "Marian ways", functioning in contemporary Mariology. The first "Marian way" is the way of the liturgy (*via sacrae liturgiae*), separated by the Marian Commission of the Polish Episcopate. The next three "ways" constitute the division that Pope Benedict XVI formulated on September 8, 2012, speaking in Castel Gandolfo to Mariologists from all over the world. At that time, the Holy Father extracted the "way of truth" (*via veritatis*), the "way of beauty" (*via pulchritudinis*) and the "way of love" (*via amoris*). The fifth "way of experience" (*via experientiae*) was taken from the document of the Pontifical Marian Academy in 2000 entitled *The Mother* of the Lord.

The material for the development of the topic of the doctoral thesis was taken from various Catholic magazines of the local Church published by individual dioceses. From 1994 until today five magazines are published on the territory of Belarus. Since 1994, "Ave Maria" is published in the Archdiocese of Minsk-Mogilev and "Dialog" ("Дыялог") is published in the Diocese of Pinsk. A year later, in 1995, the magazine "Nasha Vera" ("Наша вера") began to publish in the Archdiocese of Minsk-Mogilev. This magazine has an interdisciplinary approach to the issue of faith and Christian life (it uses such sciences as: philosophy, psychology, history, etc.). Noteworthy is the magazine of the Diocese of Grodno "Slovo Zhytia" ("Слова Жыцця"), which is published since 1997 in two languages in parallel: in Belarusian and in Polish. The youngest Catholic magazine in Belarus is "Katalicki Vestnik" ("Каталіцкі веснік") in the Diocese of Vitebsk, which is published since 2011. Its later creation is explained by the fact that the Diocese of Vitebsk was created only on October 3, 1999. All issues of this journal are available on the website in an electronic version.

Applications

The territory of Belarus is an area that historically included mainly the lands of the Polish-Lithuanian Commonwealth, and earlier the Grand Duchy of Lithuania. In these areas, various nations that make up the society of Belarus meet even today. This is a land where two great Christian traditions function side by side – Orthodoxy and Catholicism. This fact is the wealth of the Church in Belarus, and also a challenge that not only pastors, but individual families are currently facing – through the fact of mixed marriages.

What particularly unites the two Christian denominations is the Our Lady and reverence for her. Both Churches drawing on neighbourly traditions. Very often the elements of Marian reverence are common or very similar.

The Catholic Church in Belarus is the heir to the magnificent structures, monuments and places of reverence that have existed here for centuries. The territories of modern Belarus in the past belonged to the largest territorial diocese in the world – the Mogilev archdiocese. A certain part of today's Belarus is also the former area of the Vilnius Archdiocese, whose treasure is the miraculous image of the Mother of Mercy placed in the Sharp Gate in Vilnius.

The cult of the Mother of God for centuries has been inscribed in the life of the inhabitants of the Belarusian land. It is reflected in Marian sanctuaries, such as Budslau. In Belarus, there is also a Marian cult taken from sanctuaries in neighboring countries (Chestochowa, Sharp Gate, Berdychiv).

The cult of Our Lady is not a private matter, but has been inscribed in the history and public life of these lands. It most appears in the coats of arms of many cities and towns in Belarus, where the figure of the Blessed Virgin Mary is present. The coat of arms of the capital of Belarus (Minsk) with depicting Our Lady Assumption surrounded by angels can be considered the most Marian and most beautiful coat of arms of the city in the world. Interestingly, it was not changed even during the communist era.

In the revival of the Church and Marian devotion, Catholic magazines perform a unique role. Each of the four Latin dioceses in Belarus publishes its own periodicals. They are not only a source of information and communion between pastors and faithful, but it also has a formation Christian. The research has shown that the aspect of information and Marian formation perform an important role in them.

A certain insufficiency can be seen when discussing the "way of truth" in the knowledge of Mary in the pages of the aforementioned magazines. There are too few articles devoted to biblical or dogmatic topics. The path of the sacred liturgy is present in most of the articles discussed. Individual Marian feasts are recalled, and the authors encourage participation in these celebrations. On the "way of beauty", Mary is shown primarily in painting (especially in icons) and in Marian song and poetry. Marian images and icons are objects of worship, and by showing Mary's external beauty, it at the same time call for trust and prayer to God through her intercession. In turn, songs and poetry with Marian themes are a testimony not only to the artistic talent of the artists, but also to express their specific faith and experiences related to it. The content on the theological "path of beauty" shows above all to readers about artistic sensitivity. The "path of love" in knowing Mary, which Pope Benedict XVI taught, is available to all devotees of the Mother of God. It is manifested especially in the various forms of prayer

and in remaining at the feet of Jesus and Mary. The Marian "way of experience" includes examples of saintly devotees of Mary, testimonies of miracles and graces received through the intercession of the Mother of God, the activity of Marian movements and associations and the presence of Mary in Belarusian heraldry. These examples of veneration of Mary have both an individual and a social, national dimension. They are therefore the most effective form of education for proper Marian worship.

A special place in the life of the Belarusian Church is occupied by the apparitions of Fatima. Its pastors have repeatedly interpreted the rebirth of the Church in Belarus as the fulfillment of Mary's announcement that "Russia will convert and in the end Her Immaculate Heart will prevail." This content often repeats in Catholic publications in Belarus, at the same time being a call to remain faithful to God and to perform the commands that Mary gave to the world at Fatima.

This dissertation shows the dynamism of the Church in Belarus, which in the past thirty years has been resurrected from the ruins into which it was introduced by the long-term atheistic communist rule of the former USSR. The Mother of God took a special place in this process of the revival of the Church, and her veneration was and still is a great strength for every believer and the whole nation in these difficult times.